

Шкала соціальної дистанції (Е. Богардус)

До історії створення шкал соціальної дистанції. Еморе Богардус почав працювати над методикою у 1924 році. Два роки поспіль він емпірично відпрацьовував методичний план побудови шкали вимірювання соціальної дистанції, розроблений Робертом Парком. У цей період наукові інтереси багатьох американських соціологів і соціальних психологів були пов'язані з процесами урбанізації, соціальної інтеграції й соціальної мобільності населення. Тривало бурхливе зростання мегаполісів за рахунок масових припливів до великих міст Сполучених Штатів як представників різних регіонів власної країни, так і емігрантів з інших країн. Вивчення процесів, що відбувалися, вимагало від соціологів розроблення адекватних соціологічних категорій. Однією з таких категорій у дослідженнях процесів урбанізації було поняття “соціальна дистанція”. Величина соціальної дистанції між людьми із різних соціальних або етнічних (расових) груп, що утворювали нову єдину соціальну систему, уможлиблювало, на думку Р.Парка, судити не лише про рівень інтеграції та солідарності співтовариства, що формується, а й про загальний рівень розвитку демократичної культури. Теоретично, зазначає Парк, справжня демократія передбачає відсутність *соціальної* дистанції між членами єдиного співтовариства. Для емпіричного вивчення особливостей формування нових співтовариств (community) із представників різноманітних культур, аналізу чинників, які сприяють або перешкоджають налагодженню зв'язків і контактів між людьми (передусім як представниками різноманітних субкультур), і визначення рівня політичної культури, що переважає в конкретному співтоваристві, необхідно було створювати й відповідні методики вимірювання соціальної дистанції.

Від 1925 року, після перших апробацій запропонованої методики, з'являються публікації Е. Богардуса стосовно результатів досліджень, проведених за шкалою, побудованою на підставі розроблення запропонованого Р.Парком підходу до вимірювання соціальної дистанції.

Сутність методики полягає в тому, що респондентові пропонують відзначити типи соціальних контактів, у які б він вступив із представниками тієї чи тієї соціальної групи. Спектр відповідей, запропонованих респондентові, був сформований на підставі результатів попередньої експертної процедури. У підсумку було відібрано сім типів соціальних контактів, ранжованих за рівнем близькості/віддаленості. Кожному варіанту давали рангове числове значення, що відбиває рівень близькості соціальних відносин:

1. “близька спорідненість на основі шлюбу”, “взяв би шлюб”;
2. “як члена мого клубу як щирого товариша”, “як близького товариша”;
3. “як сусіда, що мешкає зі мною на одній вулиці”, “як того, що мешкає у сусідній (nextdoor) кімнаті, квартирі”;
4. “як працівника того самого підприємства, де працюю я”, “працював би в одному офісі”;
5. “як громадянина моєї країни”, “лише як випадкового співрозмовника”;
6. “лише як візитера до моєї країни”;

7. “виключив би з моєї країни”, “вигнав би геть зі своєї країни”.

Формулювання варіантів відповідей дещо змінювалися, нерідко залежно від того, кого саме опитували за цією методикою. Так, наприклад, в разі опитування студентів коледжів, які мешкали в гуртожитку, формулювання “як найближчого сусіда” змінювали на формулювання “як того, хто мешкає в сусідній (nextdoor) кімнаті”. Той самий варіант під час опитування людей, котрі мешкають у власних будинках, змінювали на варіант - “як сусіда, що мешкає на вашій вулиці” тощо.

Е.Богардус запропонував низку індексів, які можна обчислювати на підставі відповідей респондентів: індекс якості соціальних контактів, індекс дистанції соціальних контактів, індекс рангу соціальних контактів тощо.

Серед цих індексів у подальших дослідженнях **найпоширенішим виявився індекс расової дистанції**. Обчислення цього індексу ґрунтоване на кумулятивному характері шкали, тобто позиція, яка відбиває найближчу соціальну відстань, автоматично передбачає позитивні відповіді (згоду) й стосовно всіх наступних (віддаленіших) соціальних контактів, що дає змогу обчислювати індекс (бал) соціальної дистанції стосовно представників певної національності. Відповідь “взяв би шлюб” зараховують як 1 бал, “...як товаришів” - 2 бали, “...сусідів” - 3 бали, “...колег по роботі” - 4 бали, “...жителів країни” - 5 балів, “... відвідувачів країни” - 6 балів, “Вигнав би геть із країни” - 7 балів. Середнє арифметичне значення балів у певній соціальній групі є усередненим показником ставлення цієї групи до певної національності. Е. Богардус у своїх публікаціях називає цей *показник індексом расової дистанції*. Разом із тим він неодноразово наголошував, що термін “расова” стосовно запропонованої шкали загалом (і щодо індексу зокрема) - це радше данина загальнозрозумілому слову (у США, в той період. - *Н.П.*). Адекватнішим терміном, на його погляд, виявилася б назва “етнічна дистанція”. Та позаяк термін “етнічна” радше науковий, він, спрощуючи сприйняття назви з боку людей, не обізнаних із науковими нюансами, говорить про шкалу расової дистанції.

Серед усіх шкал соціальної дистанції шкала расової дистанції дістала найбільшого поширення насамперед тому, що сам Богардус поряд із численними локальними дослідженнями упродовж сорока років здійснив чотири великомасштабні опитування саме за цією шкалою. Лише у межах цього проекту він опитав понад вісім тисяч студентів. Результати цих опитувань, що відбивають динаміку міжнаціональних установок, неодноразово публікувалися.

Е. Богардус відзначав, що незважаючи на те, що демократичне суспільство прагне зменшення соціальної дистанції між людьми, певна соціальна дистанція завжди зберігається, “навіть між близькими друзями, навіть між коханцями”. Можна стверджувати лише, що дистанція може бути більшою чи меншою, мінімальною або максимальною або її величина перебуває десь між цими значеннями. Запропонована методика вможливує проведення кількісного вимірювання, що, безумовно, створює сприятливі можливості для моніторингових і компаративних соціологічних досліджень.